

Challenges of Legal Peacemaking in the Light of Restorative Justice in the Routes on the Old and New Silk Road Nations

Mahdi Khaghani Esfahani¹

Assistant Professor, Department of Law & Jurisprudence, The Institute for Research and Development in the Humanities (SAMT), Tehran, Iran

Mehrdad Rayejian Asli

Assistant Professor, Department of Law & Jurisprudence, The Institute for Research and Development in the Humanities (SAMT), Tehran, Iran

(Date received: 17 January 2023-Date approved: 10 September 2023)

Abstract

Introduction: The Silk Road, as a symbol of inter-civilizational dialogue and ethnic convergence and the strengthening of cultural contexts, has been less studied from a legal perspective. The interaction of very diverse and unfamiliar tribes with each other has always been a source of tension and a source of conflict and disputes over trade and communication. Historically, peace-seeking and understanding beyond the mere implementation of formal judicial mechanisms, in the event of legal disputes in the interactions and communications of the Silk Road (model of restorative legal peace-seeking), in comparison with punitive and penal means, paved the way for caravans and the passage of caravans. It was silk. Legal peace-seeking without relying on legislation, in the modern sense, and bureaucratic litigation has perpetuated a culture of peace and mediation and conciliation in common crimes committed along the Silk Road throughout the history of this region of the world.

According to the findings of the article, the most important pillar of international relations - especially contractual and customary legal cooperation - rests on the axis of cultural commonality. legal understanding is one of the most difficult manifestations of cultural understanding; in ancient nations, the globalization and convergence of the single values of human rights have not been so important. Creating peace and compromise through arbitration has been one of the usual ways of dealing with claims, which is rooted in the ethics

1. E-mail: khaghani@samt.ac.ir (Corresponding Author)

and experiences of ancient civilizations in facing cultural differences. Travels, especially on the Silk Road, have been both a platform for disputes between people of different nations, and have provided a ground for innovation in resolving these disputes, with the help of natural ethics and conscientious dialogue, and without resorting to strict legal rules. All civilizations have had a penal system.

Research Question: The article is looking for an answer to the question that the ancient rituals of criminal dispute resolution in the Silk Road relations, especially the restorative justice initiatives in the legal thought of the ancient Iranians, create a capacity for confronting China in resolving legal disputes in the new Silk Road.

Research Hypothesis: Although China's ultimate goal of the New Silk Road initiative is to provide the necessary economic, political, security and especially legal grounds to become a regional and global hegemon, this plan faces serious internal, regional and global obstacles and problems, and is facing and ultimately will not achieve China's desired goals to the maximum extent; In particular, it does not seem feasible for the Silk Road countries to have a single legal system to settle disputes arising from goods transit contracts and crimes committed on the transit route and against this route.

Methodology and Theoretical Framework: One of the problems in transferring or not transferring the criminal policy of the transit countries of the Silk Road revival plan is the challenge of "non-recognition of laws and judicial judgments of other countries" by the legal system of most countries of the new Silk Road.

This article follows the qualitative method, by historical-legal analysis of criminal peacemaking, within the framework of the theory of restorative justice in criminology, in the framework of the historical analysis of the rituals of settling legal disputes in the relations between merchants and people on the Silk Road, analyzes the interaction of the legal systems of different nations in the settlement of disputes in the light of the legal system of ancient Iran. The present article, in the framework of the analysis of the history of the evolution of restorative justice rituals in the wide scope of the evolution of ancient criminal law, analyzes the innovative methods of informal proceedings of crimes that occurred between merchants and with people on the Silk Road, and in the meantime, the rituals of justice. It highlights the common restorative punishment in the legal system of ancient Iran.

Results and Discussion: The present article, after explaining the theoretical foundations of legal peace-seeking, examines the role of cultural-legal exchanges in the Silk Road in terms of the pattern of

criminal policy transmission from a historical point of view and assumes that peace-based mechanisms (restorative justice) are the general tool in solving and the season of legal disputes has been in this way. As a result, reviving the Silk Road with the so-called "One Belt-One Road" scheme, regardless of the conflicts between the legal systems of the transit countries, is a challenge of the same kind as the old Silk Road dilemma.

Conclusion: One of the characteristics of the third millennium is the globalization approach, which has undoubtedly changed many security requirements, social control, cultural, political, national and international relations. Despite this, the world community is still facing serious challenges in achieving international peace and security. Many cases of human rights violations have caused the governments of the world to think of finding a solution to prevent such incidents from happening. In general, there are issues that are not unique to a particular society, but are considered common issues of humans in the third millennium, and their global dimension cannot be neglected. One of the most important issues is peace and human rights. The genealogy of peace rituals and cultural dialogue, peace-seeking rituals in ancient civilizations and long-lasting and deep intercivilizational relations, such as the interactions of the nations of the Silk Road, are manifested. Legal peacemaking based on the hypothesis that "natural justice is a durable foundation for the establishment of eternal peace" has popularized the culture of peacemaking and criminal mediation and compromise in the crimes committed on the Silk Road caravan route.

Key Words: Restorative Justice, Silk Road, Criminal Policy, Peace Seeking, Legal Culture, Travel

چالش‌های صلح‌جویی حقوقی در پرتو دادگستری جنایی ترمیمی،

در بستر راه ابریشم کهن و نوین

مهدی خاقانی اصفهانی^۱

استادیار گروه حقوق و فقه، پژوهشکده تحقیق و توسعه علوم انسانی (سمت)، تهران، ایران

مهرداد رایجیان اصلی

استادیار گروه حقوق و فقه، پژوهشکده تحقیق و توسعه علوم انسانی (سمت)، تهران، ایران

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۱۰/۲۷ - تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۶/۱۹

چکیده

راه ابریشم به‌عنوان نمادی از گفت‌وگوی درون‌تمدنی و همگرایی اقوام و تقویت زمینه‌های فرهنگی، کمتر از دیدگاه حقوقی بررسی شده است. تعامل اقوام بسیار متنوع و ناآشنا با یکدیگر، همواره تنش‌زا و بسترساز درگیری و اختلاف بر سر دادوستدها و ارتباطات بوده است. از نظر تاریخی، صلح‌جویی و مفاهمه فراتر از صرف اجرای سازوکارهای رسمی و قضایی، در صورت بروز اختلاف‌های حقوقی در ارتباطات راه ابریشم (الگوی صلح‌جویی حقوقی ترمیمی)، در مقایسه با ابزارهای تنبیهی و کیفری، راه‌گشا تر در تداوم مسیر کاروان‌ها و ره‌گذران راه ابریشم بوده است. صلح‌جویی حقوقی بدون تکیه بر قانون‌گذاری، به معنای امروزی و دادرسی قضایی دیوان‌سالار، فرهنگ صلح‌جویی و میانجیگری و سازش در جرائم معمول ارتكابی در راه ابریشم را در طول تاریخ این منطقه از جهان رواج داده است. مقاله این پرسش را می‌کاود که آیین‌های حل اختلافات کیفری در مناسبات راه ابریشم کهن - به‌ویژه میانجی‌گری مبتنی بر عدالت ترمیمی چه ظرفیتی در حل منازعه‌های حقوقی مورد رخداد در راه جدید ابریشم ایجاد می‌کند؟ در پاسخ این فرضیه را دنبال می‌کنیم که سازوکارهای صلح‌جویانه (دادگستری ترمیمی)، روش عمومی در حل و فصل اختلاف‌های حقوقی در این راه بوده است. پژوهش حاضر به روش کیفی با تحلیل تاریخی و حقوقی صلح‌جویی کیفری در چارچوب نظریه عدالت ترمیمی در جرم‌شناسی به‌عنوان یکی از علوم جنایی، پس از تبیین مبانی نظری صلح‌جویی حقوقی، نقش روابط فرهنگی و حقوقی در راه ابریشم را با توجه به الگوی انتقال سیاست جنایی از نظر تاریخی بررسی می‌کنیم. بنابر یافته‌های این نوشتار، بر این اساس که مهم‌ترین رکن روابط بین‌المللی، به‌ویژه همکاری‌های حقوقی پیمان‌های عرفی بر محور اشتراک‌های فرهنگی تکیه دارد و از دیگر سو، تفاهم حقوقی، از سخت‌ترین جلوه‌های تفاهم فرهنگی است، به‌ویژه در ملت‌های کهن که جهانی‌شدن و تقریب ارزش‌های واحد حقوق بشری، در غیر از تجربه‌های موفق هم‌چون راه ابریشم آنچنان مطرح نبوده است، احیای راه ابریشم با طرح «یک کمر بند و یک راه» (راه ابریشم جدید)، بدون توجه به تعارض‌های نظام‌های حقوقی کشورهای مسیر حمل‌ونقل با یکدیگر، چالشی از جنس همان مشکل راه ابریشم کهن است. خروج از این چالش در گرو روزآمدسازی آیین‌های قضاودایی برای رفع اختلاف‌های کیفری احتمالی با تدوین رژیم حقوقی برساخته از بازگشتن کشورهای مرتبط از صلاحیت کیفری سرزمینی است.

واژگان اصلی: دادگستری ترمیمی، راه ابریشم، سیاست جنایی، صلح‌جویی، فرهنگ حقوقی، سفر.

۱. نویسنده مسئول: khaghani@samt.ac.ir

مقدمه

راه ابریشم در دوران باستان، پدیده‌ای فرهنگی و اقتصادی بود، اما امروز به دلیل گسترش ارتباطات و راه‌های حمل‌ونقل، نقش راه ابریشم افزایش یافته است. راه ابریشم عامل مهم روابط اقتصادی و انتقال علوم و فنون و تمدن پیشرفته میان شرق و غرب جهان بوده است. این انتقال پیش از نوزایی، در اروپا از شرق به غرب و بعد از انقلاب صنعتی، از غرب به شرق انجام شده است. در آینده هم پیشرفت‌های علمی در شرق آسیا که شاهد بالندگی آن هستیم، به‌نوعی تعامل خواهد انجامید. در تحلیل تحول تاریخی راه ابریشم، روابط فرهنگی، سیاسی و تجاری میان ملت‌های گوناگون، در راه‌گذرهای اصلی و فرعی این شاه‌راه جهانی، از ابعاد متعددی از جمله تاریخ حقوق مهم به‌نظر می‌رسند. عبور کاروان‌های این شاه‌راه تجاری جهان از قلمروی ایران و عبور بخشی از آن از دریا‌های در حاکمیت ایران، موجب پیوند قاره‌های کهن، سبز و سیاه (آسیا، اروپا و آفریقا) می‌شد. این کهن‌راه که گستره کارکرد آن از حوزه بازرگانی فراتر رفته بود، بستر روابط فرهنگی و سیاسی و حتی آشنایی متقابل کاروانیان و ملت‌ها با آیین‌های حقوقی حل اختلاف‌ها بود. روابط حقوقی و آیین‌های رفتاری و شیوه‌های حل‌وفصل اختلاف‌های تجاری، انسانی و مانند این‌ها در طول سفرهای پرخطر آن دوران نیز مصداقی از انتقال سیاست‌های فرهنگی و در پی آن، سیاست‌های حقوقی در پی سفر از راه ابریشم بوده است.

در فضای بین‌المللی کنونی که مردم‌سالاری پیوندی گسست‌ناپذیر با صلح برقرار کرده است، فرایند جهانی شدن به‌شکلی بر روابط میان کشورهای دارای حوزه فرهنگی مشترک اثر گذاشته است که نقش روابط بین‌المللی و انتقال سیاست‌ها، مفاهیم و تجربه‌های مختلف از جمله، تجربه‌های حقوقی حل‌وفصل اختلاف‌ها را در جهت پدیدارکردن صلح پایدار، برجسته کرده است. راه ابریشم، متشکل از کشورهایی با نزدیکی فرهنگی، امروزه به دلیل گسترش ارتباطات و حمل‌ونقل، اهمیت مفهوم صلح پایدار را دوچندان کرده است. در جهان امروز، قاره آسیا با تحولات مهمی روبه‌رو است و بازیگران مختلف، سناریوهای مختلفی بر پایه منافع ملی و منطقه‌ای خود طراحی و پیگیری می‌کنند.

برای نمونه، چین در دنیای باستان به سبب حجم انبوه کالاهای تولیدی و محصولات خود، نیاز به وجود صادرات به غرب را دوری‌ناپذیر می‌دید. ایران مهم‌ترین سرزمینی است که در غرب چین بود و از نظر سیاسی و اقتصادی (از جمله محصولات کشاورزی و تنوع محصولات) موقعیت مهمی داشته است. بنابراین در طول تاریخ دو کشور، منافع خویش را همواره در پیوند با یکدیگر می‌دانستند؛ به‌ویژه که از نظر ظرفیت‌های ژئواکونومیکی نیز راه ابریشم وضعیت ممتازی در میان حوزه‌های جغرافیایی مختلف مانند جنوب شرق آسیا، آسیای مرکزی، شبه قاره هند و غرب آسیا داشته است (Meli and Others, 2023). همچنین راه ابریشم

در قرن‌ها محور اصلی دیرینه‌ترین روابط تجاری، فرهنگی و علمی میان تمدن‌های غرب و شرق و عامل اساسی توسعه و تحکیم روابط میان ملت‌های گوناگون و گسترش فرهنگ‌های این ملت‌ها، از جمله، فرهنگ اسلامی و ایرانی بوده است. از این رو، نقش و موقعیت ایران از نظر استقرار در کانون جغرافیایی این روابط فرهنگی، تأثیر و اهمیت بسزایی داشته است. اگر تلاش‌های نخستین جوامع بشری در قاعده‌مند کردن روابط میان افراد جامعه با یکدیگر و روابط میان جامعه و حاکمان را قانون‌گذاری فرض کنیم، ناروا نیست که بگوییم ایرانیان از نخستین‌هایی بودند که در جامعه، قانون وضع کرده‌اند. با توجه به اکتشاف‌های باستان‌شناسی و متن‌های حقوقی به دست آمده از شوش و میان‌رودان نیز مشخص است که ساکنان حوزه تمدنی ایران [که بخش وسیعی از راه ابریشم در این حوزه تمدنی است] در شمار نخستین جوامع بشری در وضع قانون بوده‌اند (Amin, 2016: 209) در حدود ۲۷۰۰ پیش از میلاد با اولین متن‌ها و نوشته‌های با مضامین حقوقی روبه‌رو می‌شویم؛ اگرچه نگارش حقوق به معنی آغاز حقوق نیست (Badamchi, 2012: 18). راه ابریشم، نقش به‌سزایی در توسعه حقوق داشته است، زیرا روابط تمدنی این مسیر ناگزیر از تنظیم قواعد روابط، رفع اختلاف‌های مدنی و تجاری و کیفی بوده است.

تعامل و درگیری در روابط راه ابریشم، به‌عنوان دو روی یک سکه بوده‌اند و فرهنگ ایرانیان، نقش به‌سزایی در حل‌وفصل و اصلاح مشکلات و اختلاف‌های کاروانیان در راه ابریشم داشته است (Cullen, 2023: 83). در حال حاضر نیز در صورت احیا یا استفاده از ظرفیت‌ها و جاذبه‌های جغرافیایی، تاریخی، باستان‌شناسی و فرهنگی، راه ابریشم می‌تواند نقش بسیار مهمی در تقویت روابط دیرینه جهان اسلام در عصر جهانی‌شدن داشته باشد. از دیدگاه حقوقی و کیفی، هم‌زیستی همه‌جانبه سیاسی، اقتصادی و فرهنگی می‌تواند خشونت را کاهش دهد که در نتیجه آن، جامعه مدنی و عضویت در گروه‌ها افزایش می‌یابد و هویت‌های متکثر تقویت می‌شود. تأکید بر هویت‌های واحد و همگون که گویی می‌خواهند همه جوامع، خود را در قالب‌های یک‌شکل قرار دهند، عامل اصلی خشونت‌ها شناخته می‌شود. در هم‌زیستی و دیپلماسی فرهنگی، علاوه بر دولت‌ها، مردم نیز نقش دارند. هم‌زیستی و دیپلماسی فرهنگی، تنها به وسیله دولت‌ها شدنی نیست. اعتماد و اطمینان دولت‌ها به مردم برای داشتن نقش دیپلماسی فرهنگی بین دو یا چند کشور، از جمله کشورهای راه ابریشم، دامنه ارتباط و دوستی شهروندان کشورها را گسترش می‌دهد. با توجه به اشتراک‌های تمدنی، فرهنگی، دینی، ادبی، هنری و مدنی فرهنگ‌های ملت‌های راه ابریشم، نه تنها زمینه رشد مدنیت این روابط از این راه افزوده شده است، بلکه بستر آشنایی با شیوه‌های حل‌وفصل اختلاف‌ها و درگیری‌ها نیز از گذر آشنایی با مفاهیم دادگستری جنایی و دادگستری ترمیمی در رویارویی با جرائم و تنش‌های رفتاری در میان ملت‌های راه ابریشم

بیش از گذشته فراهم شده است. این موضوع، بستر گسترده و نتیجه‌بخشی برای انتقال سیاست‌های حقوقی و شیوه‌های سیاست جنایی و دادگستری جنایی در این منطقه از جهان فراهم کرده است.

ایجاد زمینه صلح و سازش با توسل به داوری، از شیوه‌های معمول آیین رسیدگی به دعاوی بوده است که ریشه در اخلاق و تجربه تمدن‌های قدیم در رویارویی با اختلاف‌های فرهنگی دارد. سفرها، به‌ویژه در راه ابریشم، هم بستر رخدادهای مختلفی بین مردم ملت‌های مختلف بوده است و هم زمینه نوآوری در رفع این اختلاف‌ها، با توسل به اخلاق فطری و گفت‌وگوی وجدان‌مدار و بدون توسل به ضوابط خشک حقوقی را فراهم کرده است. همه تمدن‌ها یک نظام کیفری داشته‌اند. دوام و بقای جامعه در گروی نظم حقوقی است و پیش‌بینی جرائم و تنظیم ضوابط حقوقی برای دادرسی و کیفری کردن جلوه‌های بزه، از ضرورت‌های اجتماعی و اقتضای حکمرانی از گذشته تا به امروز بوده است. از دروازه‌های ورودی میراث جهانی چغازنبیل، «دروازه عدالت» نام داشته و بنا به فرمان حکمران شوش، سنگ یادمان عدالت ساخته و در میدان عمومی شهر برافراشته شد. در برخی شیوه‌های دادخواهی، دادخواه، مستقیم با حاکم یا قاضی رودررو شده و به دادخواهی می‌پرداخت، مانند دیدارهای عمومی، برپاکردن علم داد، دادخواهی در دیوان مظالم و نیز احقاق حق با پوشش‌های ویژه و در برخی دیگر از شیوه‌های دادخواهی، دادخواه به صورت غیرمستقیم، عرض حال خویش را به گوش حاکم یا قاضی می‌رسانده است، مانند نصب زنجیر عدالت، پوشیدن جامه کاغذی، قصه برداشتن و نصب صندوق عدالت (Ashrafi & Moini Rudbali, 2022: 132). این شیوه‌های ایرانی دادخواهی به‌طور کامل صلح‌جویانه، غیرقهری، غیرانتقامی و غیرخشن و فقط مبتنی بر عقلانیت اجتماعی و رواداری فرهنگی بوده و الهام‌بخش کاروانیان راه ابریشم بر دگراندیشی در مورد عدالت جزایی و برتری شیوه‌های حل و فصل مسالمت‌آمیز اختلاف‌ها بوده است.

در این نوشتار با روش کیفی، با تحلیل تاریخی و حقوقی صلح‌جویی کیفری، در چارچوب نظریه عدالت ترمیمی در جرم‌شناسی به‌عنوان یکی از علوم جنایی، با گریزی به پیشینه و تاریخچه راه ابریشم به‌منزله شاه‌راه ارتباطی و تاریخی تمدن‌های کهن و بستری برای گفت‌وگو و تعامل میان ملت‌های مختلف، موضوع تعامل آیین‌های ملت‌های مختلف در حل و فصل اختلاف‌ها را در پرتو نظم حقوقی ایران باستان در راه ابریشم بررسی می‌کنیم و دادگستری ترمیمی را به‌عنوان خوانشی صلح‌جویانه از دادگستری جنایی به‌عنوان تجربه‌ای کارآمد در حل و فصل اختلاف‌های میان ملت‌های راه ابریشم معرفی می‌کنیم.

پیشینه پژوهش

پژوهش‌های قابل توجهی در مورد مسائل فرهنگی راه ابریشم و ابعاد ژئوپلیتیکی آن بحث کرده‌اند، اما پژوهشی که فقط در موضوع آیین‌های عدالت کیفری ترمیمی در راه ابریشم در پیوند با سناریوهای رژیم حقوقی حل و فصل دعاوی کیفری و اختلاف‌های حقوقی برای طرح «یک کمربند و یک راه» باشد در نوشته‌های پژوهشی فارسی ندیدیم. افشاری و معینی رودبالی (۱۴۰۱) در مقاله «جستاری بر شیوه‌های دادخواهی در تاریخ حقوق ایران» بحث کردند که در ایران نیز از دوران باستان تاکنون، شیوه‌های احقاق حق، متنوع بوده است و شیوه‌های ترمیمی صلح جویانه، غیراقتدارگرا و نمادینی رواج داشته است، چون سوار بر اسب نشستن بر فراز زمین بلند برای دیده‌شدن توسط همگان، بر سر راه حاکم نشستن و به‌پاکردن علم داد. دی (۱۳۹۸) در مقاله «عدالت ترمیمی برای بهبود ساختار راه ابریشم جدید» افت سطح پایبندی کشورهای محل عبور راه ابریشم جدید به آیین‌های غیررسمی و قضاودایانه دعاوی کیفری را تهدیدی علیه رژیم حقوقی منطقه‌ای مورد نیاز برای طراحی و اجرای چین برای حل و فصل اختلاف‌های حقوقی گریزناپذیر در راه ابریشم جدید بیان کرده است.

دلاوازیه (۲۰۰۵) توضیح داده است که راهبان بودایی سغدی تبار سهم بسزایی در ترویج آیین بودا در راه ابریشم (در بخشی از مسیر جنوب چین) داشته‌اند و با توجه به توانایی به صحبت کردن به زبان‌های هندی و چینی، مدارا و صلح‌جویی بودایی‌اندیش را در خلق شیوه‌های رفع منازعات تجاری و کیفری کاروانیان راه ابریشم در جنوب چین به کار می‌گرفته‌اند. انصاری نسب و بیدمال (۱۴۰۲) در مقاله «تحلیل چندجانبه‌گرایی تجارت ایران برای استفاده بهینه از موقعیت ژئوپلیتیک سازمان همکاری شانگهای» با تأکید بر موقعیت ژئوپلیتیک سه کشور چین، هند و پاکستان، تأسیس سازمان همکاری اقتصادی کشورهای راه ابریشم را راهکار تدوین رژیم حقوقی بایسته و مرجع نقطه‌ای اجرایی و قضایی مناسب برای حل و فصل اختلاف‌های حقوقی و کیفری پیش رو در این تحول اقتصادی جغرافیایی دانسته‌اند. ترابی و کاوه (۱۴۰۱) در مقاله «ابتکار جاده ابریشم و امنیت انرژی چین در غرب آسیا» چالش‌های ناشی از وابستگی چین به منابع انرژی غرب آسیا را تهدیدی برای امنیت انرژی آن کشور اعلام کرده‌اند. آن‌ها ابتکار راه ابریشم جدید در بخش سرمایه‌گذاری در منابع نفت و گاز کشورهای آسیای مرکزی را راهکار اطمینان‌بخش چین برای جایگزینی و موازی‌گزینی با منابع انرژی غرب آسیا و موازنه با یک‌جانبه‌گرایی آمریکا و تعدیل هژمونی منطقه‌ای آن دانسته‌اند.

سو ایل جانگ در کتاب جامع خود با عنوان «دانشنامه راه ابریشم» اطلاعاتی گسترده و ارزشمند در مورد راه ابریشم، سرزمین‌های مسیر آن، تحولات و دگرگونی‌ها در روابط شرق غرب جهان و نقش تاثیرگذار راه ابریشم ارائه کرده است. این نویسنده کره‌ای کوشیده با بهره‌گیری از طرح چین به نام «کمربند و راه» جایگاهی برای نقش کشورش نیز در این دگرگونی‌ها

مطرح سازد. این کتاب تصویری روشن و همه‌جانبه از سرزمین‌های راه ابریشم کهن و فرازونشیب‌های سیاسی-اقتصادی-فرهنگی-اجتماعی ارائه می‌کند.

راه ابریشم، شاهراه ارتباطی و تاریخی تمدن‌های کهن، بستر گفت‌وگو و تعامل

راه ابریشم در برقراری پیوند میان کانون‌های تمدن‌های کهن در اوراسیا، جایگاه بی‌بدیلی داشته است. سرزمین‌های اوراسیا دو گروه از تمدن‌های مهم را دربر می‌گیرند. تمدن‌های آسیایی شامل چین، هند توران، آسیای مرکزی، ایران و میان‌رودان، اورارتو و یمن (سبأ) می‌شوند. تمدن‌های اروپایی نیز یونان و روم و دیگر تمدن‌های فرعی در جنوب اروپا را شامل می‌شدند (Fazeli, 2011: 128). همچنین تمدن‌های آفریقایی مانند مصر و کوش نیز در گستره وسیع موسوم به آفرو-اوراسیا، حوزه‌های تمدنی در شرق دور تا مغرب‌زمین و جنوب آن (سرزمین‌های شمال آفریقا) را به هم پیوند می‌دادند. مسیرهای ارتباطی این شاهراه‌ها و ریزراه‌ها، از قلمروهای جغرافیایی زیست‌بوم اجتماع‌های انسانی متنوع از نظر شاخص‌های فرهنگی و دینی می‌گذشتند که روابط کالایی و فرهنگی آن‌ها با یکدیگر در مجموع، میراث بشری ارزنده‌ای را برجای گذاشته است.

دادوستد میان روم و چین بر مردمی که در امتداد راه‌های بازرگانی می‌زیستند تأثیر می‌گذاشت. این روابط در چنین جغرافیای فرهنگی گسترده‌ای، مردم ساکن در امتداد راه ابریشم را حتی به بربرهای مقیم در مرزهای تمدن مربوط می‌کرد. بازرگانی در امتداد مسیر شبکه رو به رشد، هم موجب سرایت بیماری‌های رایج محصولات بود و هم عامل گسترش اندیشه‌ها. برای نمونه، کانیشکا، فرمانروای کوشانی، گروه‌های تبلیغی را تشویق کرد که شاخه تازه‌ای از آیین بودا را در امتداد مسیر راه ابریشم تعلیم دهند (Dunn & Mitchell, 2014: 336). ایران که در میان مغرب‌زمین و شرق نزدیک و شرق دور قرار داشت، میاندار تمدن‌های رومی، یونانی و سامی از شرق دور بود و این استقرار جغرافیایی میانی، جایگاه راهبردی حوزه تمدنی ایران در صلح‌آفرینی و سازش و میانجیگری اقوام غیرایرانی و ایرانی در تماس و نزدیکی بین فرهنگ‌های غربی و شرقی و نیز در توسعه تمدن جهانی را برجسته و برجسته‌تر کرده است (Girshman, 1985: 20). در دوره باستان، در میان سرزمین متمدن ایران و چین، قبیله‌های نافرهیخته‌ای زیست و کنشگری مخاطره‌آمیز داشته‌اند که می‌توان گفت، تهدیدگری آن‌ها علیه این دو حوزه تمدنی در دو سو (ایران و چین) مرز نفوذناپذیری بین این دو تمدن ایجاد کرده بوده و آنان نیز خود با هجوم‌های گاه‌وبی‌گاه به این دو سرزمین روزگار می‌گذراندند. ایران و چین تا قرن‌ها نسبت به این وحشیان حائل، راهبرد تدافعی و پاسداشت خود و بی‌میلی به روابط با آن‌سوی وحشی‌ها در پیش گرفته بودند.

یکی از جنبه‌های تاریخی و سیاسی که بی‌ارتباط با نقش ایران در راه ابریشم نیز نبوده، اهمیت دیپلماسی در سیاست‌های ساسانیان و هخامنشیان است. در تاریخ این سلسله، تدبیرگران بسیاری وارد عرصه سیاست شدند که هر یک تلاش کردند از منافع ملی ایرانیان پاسداری کنند و به حل مشکلات سیاسی بدون استفاده از مرد جنگی و سپاه پردازند. نیمه دوم قرن ششم پیش از میلاد مسیح، اوج تقابل ساسانیان با قدرت‌هایی در شرق و غرب ایران است. در این زمان، تجارت ابریشم به مهم‌ترین عامل اختلاف میان ایران و امپراتوری‌های بیزانس و تورکیوت‌ها تبدیل شده بود. این دو رقیب ایران به‌منظور واردکردن فشار بیشتر به ساسانیان با هم متحد شده بودند. این اتحاد با رایزنی‌های گسترده دیپلمات‌های ایرانی بی‌اثر شد (Alibabaei, Dormani, 2011: 157).

در سازمان قضایی دوران هخامنشیان نیز مبنای یکسان و ثابتی برای قضاوت وجود نداشت. علت این وضع، گستردگی قلمروی حکومت، تعدد و تنوع اقوام و ملت‌ها با فرهنگ‌ها، آداب و مذاهب گوناگون، نبود قانونی مدون بود که به‌طور یکسان بر تمام قلمروی هخامنشیان به‌کار گرفته شد که سبب می‌شد آرای صادرشده دادگاه‌ها و مراجع قضایی متناقض باشند. به‌طور کلی، آداب‌ورسوم رایج، مذهب و فرمان‌های دربار را می‌توان به‌عنوان منابع و مبانی قضاوت از سوی مراجع قضایی هخامنشی بر شمرده. اهمیت نقش آداب‌ورسوم و عرف‌های متنوع در بر ساخت و تکوین و تحول نظام حقوقی هخامنشیان از این جهت است که عرف‌های اجتماعی، در زمره مهم‌ترین نیروهای سازنده نظم حقوقی محسوب می‌شوند. عرف و آداب‌ورسوم محلی نقش تعیین‌کننده‌ای به‌عنوان منبع و مبنای قضاوت و قواعد حقوقی قابل اجرا در سرزمین‌های تابع داشت. این احترام‌گذاری کامل هخامنشیان به عرف‌های محلی، مهم‌ترین تضمین حقوقی امنیت راه ابریشم و تقویت‌کننده صلح‌جویی در تعامل و گفت‌وگوی فرهنگی ملت‌های این راه حیاتی بوده است.

تعامل آیین‌های ملت‌ها در حل و فصل اختلاف‌ها، نظم حقوقی ایران باستان و راه ابریشم

نظام حقوقی و دادگستری، گستره وسیعی از مفاهیم، قواعد و ساختارهای حقوقی است که میان آن‌ها هماهنگی و انسجام و ارتباط برقرار است. عدالت و دادگستری، آرمانی است که بشر از زمان شکل‌گیری نخستین جوامع، همواره در پی آن بوده است. ایران از سرزمین‌هایی است که با تاریخ کهن خود غنی‌ترین تجربه را در امر حکومت‌داری و حل و فصل اختلاف‌های مردم دارد. عدالت دادگستری از عناصر اصلی هویت ایرانیان است. ایرانیان از دیربگام دغدغه عدالت و عدل‌گستری داشته‌اند و رواداری و تساهل و تسامح و میانجیگری و سازش و اصلاح بین افراد را بر سختگیری و اجرای مرقانون و سزادهی، کیفرگرایی، انتقام‌جویی و مکافاتگری ترجیح داده‌اند و از نظر روان‌شناسی فرهنگی، در زمره ملت‌های صلح‌جو و با خوی لطافت و محبت بوده‌اند.

با بررسی تاریخ دادرسی در ایران باستان، روشن می‌شود که دادگستری در این پهنه از جهان چنان اهمیتی داشته است که تمدن‌های آن دوره طولانی از تاریخ، مانند آن را نداشته‌اند. بنا به قول تاریخ‌نویسان یونانی و سنگ‌نوشته‌های آشور، مادها از نخستین کسانی بودند که در این سرزمین حکومت می‌کردند و در قضاوت کیفری و غیرکیفری در مدار رواداری و تساهل نبوده و کیفرگرا و سزاگرا بوده‌اند و بر هنجارگرایی اخلاقی سختگیرانه و ابزاردانستن حقوق کیفری برای اخلاق اجتماعی و غیراجتماعی، سماجت ویژه و بازگشت‌ناپذیری داشته‌اند. بنابر برخی از مطالعات (Ahmadpour, 2008: 233) در ایران، آیین و تشریفات دادرسی از عرف، قواعد مذهبی و فرامین پادشاه سرچشمه می‌گرفت. اگرچه انعطاف‌ناپذیری و شدت قوانین مادها، پارس‌ها و سنت‌گرایی ایرانیان در حفظ آداب و رسوم خود زبان‌زد بود، در جریان تاریخ، ایرانیان ناگزیر از انطباق خود با واقعیت‌های نوخواسته اجتماعی شدند. زیر سلطه سلوکیان و حکومت‌های اشکانیان و ساسانیان، برحسب نشیب و فرازهای اجتماعی و سیاسی، دگرگونی‌هایی در شرایع و قوانین پدید آمد، زیرا احکام جامد و بدوی اوستا برای نیازمندی‌های روابط متنوع جوامع پیشرفته کافی نبود و فقه مزداپرسی (= مزداپرستی) مقرراتی برای مسائل روزمره عادی نداشت (Ravandi, 1989: 192). با وجود این، نظام حقوقی در تمدن‌های باستان، تبلور نوع و عملکرد سیاست خارجی و داخلی و ساختار و رژیم سیاسی آن تمدن‌ها بوده است. سیاست خارجی، یعنی داشتن رویه‌ای اندیشه‌ای و آموزه‌ای در ارتباط با سایر بازیگران بین‌المللی. تنها کشورهایی از سیاست خارجی برخوردارند که قدرت‌مند هستند. ساسانیان سلسله‌ای اثرگذار، قدرت‌مند و دارای سبک اندیشه‌ای و کنشی در سیاست هستند به‌شکلی که متغیر مهمی در ساختار بین‌المللی دوره باستان داشته‌اند (Eslami & Sahraei, 2019: 1).

حقوق در ایران باستان و به‌ویژه ساسانیان، پیوندی ناگسستنی با دین داشته است. این پیوند کهن، دستمایه و توجیه موبدان زرتشتی برای تصدی قضاوت بود. قاضیان (دادورزان) در رسته دستوران، موبدان و هیربدان قرار داشتند. دستور، هیربد و موبد که گاه به کار داوری و دادرسی می‌پرداختند، از رویدادهای مهم و معامله‌های بازرگانی ثبت برمی‌داشتند. دعاوی خانوادگی و آنچه بدان مربوط است، مانند ارث، وصیت، فرزندخواندگی، اموال منقول یا غیرمنقول، وابسته به آتشکده‌ها و پرستشگاه‌ها و رسیدگی به اختلاف‌هایی که به بردگان ارتباط داشت در حوزه صلاحیت دادگاه شرع بود (Rezaqoli, 2012: 188). روحانیان زرتشتی از صلاحیت گسترده‌ای در رسیدگی به پرونده‌ها و دعاوی و مسائل قضایی برخوردار بودند و بر صلح و آشتی و میانجی‌گری و پرهیز از خشونت و استبداد قضایی همت می‌کردند. دادگستری بسیار مورد توجه ایرانیان بود و پیشرفته‌بودن دادگستری در ایران، موجب افزایش ظرفیت ملت و دولت ایران باستان در برقراری امنیت حقوقی راه ابریشم می‌شد و صلح و گفت‌وگوی میان ملت‌های متعامل در این راه حیاتی را تقویت می‌کرد.

دادگستری ترمیمی، خوانشی صلح‌جویانه از دادگستری جنایی و تجربه آن در حل اختلاف‌های راه ابریشم

در تاریخ و در بستر فرهنگ‌ها و تمدن‌ها، عوامل و موانع صلح مورد توجه بوده و اختلاف آرا و جدال نیکو بر آن بسیار پدید آمده است. بنابر پژوهش‌ها، راه ابریشم نه از یک نظام حقوقی حل و فصل اختلاف‌ها، بلکه از سامانه ترکیبی از قوت‌های چند نظام حقوقی آن زمان برای طراحی و اجرای شیوه‌های رفع منازعات تجاری و مدنی و کیفری در جریان تجارت کاروان‌ها برخوردار بوده است. همچنین تلاش فراوانی منجر به ابداع راه‌حل‌های مبتکرانه‌ای برای حل اختلاف میان ملت‌های ناهم‌زبان و بسیار متفاوت از هم، با سطح موفقیت بالایی انجام شده و اسناد سنگی این آیین‌های مدون حل و فصل اختلاف‌های حقوقی به دلیل خشک‌بودن بیشتر مسیر این جاده و فرسایش نه‌چندان زیاد طبیعی، بر جا مانده است (Hansen, 2021: 17). دوام این تجارت در این درازترین راه فیزیکی پیموده‌شده بشری در جاده، نشان‌دهنده موفق بودن سامانه ترکیبی حقوق حل و فصل اختلاف‌ها بوده است.

جان بریث‌ویت، استاد استرالیایی در حوزه جرم‌شناسی و پایه‌گذاران مفهوم مدرن عدالت ترمیمی، شواهد مستدل و قاطعی آورده است که نشان می‌دهد گسترش امپراتوری ایران باستان در دوره کوروش، از غرب به اروپای کنونی و از جنوب به مصر و از شرق به خلیج آن‌سوتر از افغانستان، آیین‌های چینی میانجی‌گری و عدالت ترمیمی را در تمام مسیر راه ابریشم گسترش داد تا جایی که نهادهای حقوقی مهم و نوپدیدي مانند «حقوق زنان» دارای شواهد آشکاری در تاریخ بخشش و تاریخ میانجی‌گری ترمیمی در ایران راه ابریشم بوده است (Braithwite & Zhang, 2017: 23). بریث‌ویت حتی با قاطعیت گفته است که مفهوم خاصی از آزادی (آزادی به معنای خاص، رهایی بدون سوءاستفاده از آزادی برای کاربست سلطه) متعلق به تمدن ایران بوده و از راه ابریشم، به آیین‌های ترمیمی راه ابریشم در بخش چینی این جاده گسترش یافته است. نه تنها در آیین‌های مفصل و پر جزئیات و پرآداب اجرای بخشش کیفری، بلکه حتی در جزئیاتی از جمله انتقال واژگان ادبیات عدالت ترمیمی از فرهنگ پارسی باستان به چینی، مانند «واژه - مفهوم» «ریش سفیدان»^۱ نیز پژوهش‌ها (Mahmoudi, 2006: 450) نشان‌دهنده و امرداری آیین‌های ترمیمی بخش چینی راه ابریشم از فرهنگ سازش در عدالت جنایی ایران باستان بوده‌اند. بریث‌ویت و فرجی‌ها در پژوهش مشترک خود، ظرفیت آیین‌های باستانی عدالت جنایی ایرانی در بهره‌گیری حداکثری از ظرفیت‌های فقهی بازگشت از کیفرهای ثابت و سخت‌گیرانه شریعت اسلام را توضیح داده‌اند (Farajih & Braithwite, 2017). نمی‌توان بدون رعایت حقوق بشر، دستیابی به صلح واقعی و پایدار را انتظار داشت و بدون وجود صلح نیز

1. whitebeards

فرض احترام به حقوق بشر، دور از ذهن است. اگر در نظم نوین جهانی و روابط حقوقی بین‌المللی، دولت‌ها بیشتر می‌کوشند به وسیله احترام بیشتر به حقوق بشر در راستای تأمین و پاسداشت صلح در جهان بکوشند و با خودداری از ایجاد خطر علیه صلح و امنیت بین‌المللی در جهت تحقق کامل حقوق بشر نقش داشته باشند، اما ملت‌ها سال‌ها پیش از تکوین دولت‌ها در اندیشه صلح‌جویی و در عمل برای دوری از کیفرگرایی سزاگرا بوده‌اند.

سنت‌های بومی که در مورد محور صلح و سازش تعریف می‌شوند، برای آشتی با بنیان‌های سنتی و اجتماعی در حل و فصل اختلاف‌ها، از آورده‌های مداخله غیرکیفری و از جلوه‌های دادگستری یا عدالت ترمیمی (به‌عنوان الگویی نوین از عدالت یا دادگستری جنایی)، تعریف می‌شوند. جرم‌شناسان معاصر بر این باور هستند که عدالت جنایی سنتی با ابزارهای سزادهی، تنبیهی و بازپرورانه خود (پلیس، دادگاه‌ها و سازمان زندان‌ها و اقدام‌های تأمینی و تربیتی) نتوانسته است افزایش نرخ بزهکاری را آن‌گونه کنترل کند که انتظار می‌رود. این ناتوانی عدالت جنایی سنتی، موجب پیدایش رویکردهای جدیدی نسبت به کنترل و پاسخ‌دهی به جرم و بزهکاری شده است که دادگستری یا عدالت ترمیمی یکی از آنهاست (Gholami, 1398: 14).

دادگستری ترمیمی فرایندی است برای درگیرکردن کسانی که سهمی در یک جرم خاص دارند تا به روش جمعی نسبت به تعیین و توجه به آسیب‌ها، زیان‌ها، نیازها و تعهدها برای التیام‌دادن و بهبودبخشیدن و اصلاح امور به اندازه‌ای که امکان‌پذیر است اقدام کنند. دادگستری ترمیمی الگویی نوپدید، برگرفته از اندیشه‌ها و آموزه‌های کهن و باستانی است. عدالت یا دادگستری ترمیمی برگرفته از شیوه‌های سنتی حل اختلاف در بسیاری از مناطق جهان، از جمله ملت‌های راه ابریشم بوده است.

یکی از مهم‌ترین عوامل برآزندگی و رواج اندیشه صلح‌جویانه در منظومه معرفتی و جهان‌زیست روانی ایران باستان، تحول عدالت کیفری در دین زرتشتی بوده است که به‌نوبه خود بر تبادل معرفت‌های دینی میان ملت‌های در ارتباط با یکدیگر، در راه ابریشم مؤثر بوده است. در دورانی که حکومت ساسانیان از میان رفت و ایران زیر پرچم اسلام درآمد، دیگر آن قدرت و اختیار پیشین برای اجرای کیفرها در اختیار روحانیان زرتشتی نبود، زیرا «اجرای تازیانه جز با حکم دادگاه ممکن نبود و در این دوران دادگاه زرتشتی وجود نداشت تا این احکام را اجرا کند، بنابراین فقیهان زرتشتی اصلاحاتی انجام دادند که از یک‌سو، اجرای تازیانه را به کنار می‌نهد و از سوی دیگر، به‌جای آنکه بزهکار را در برابر قدرت عمومی (دولت) قرار گیرد، با مدعی خصوصی روبه‌رو شود و با جلب رضایت وی (با پرداخت تاوان یا بدون آن) خود را از آثار بزه‌اش برهاند» (Soleimani, 2020: 875)؛ چنان‌که حتی مفهوم توبه نیز در همین قالب دچار تحول معنایی و کارکردی شد؛ یعنی از اقرار رسمی در نزد قدرت، به پشیمانی وجدانی و معنوی تغییر شکل داد. بسیاری دعاوی خصوصی که در وندیداد، کیفری تلقی

می شدند و کیفر تازیانه داشتند، در منابع پساوندیداد در زمره حقوق خصوصی داخل شدند و مستوجب کیفر خفیف تاوان نقدی (جزای نقدی) قرار گرفتند. پژوهش‌های دیگری (Jany, 2007: 347) نیز مؤید همین واقعیت تاریخی است که سنت حقوقی زرتشتیان در اواخر دوران ساسانیان در قلمروی حقوق کیفری بسیار تعدیل شده است. این تأثیرگذاری بافت عرفی و رویدادهای سیاسی (افول قدرت روحانیان زرتشتی در پی ورود اسلام به ایران و تضعیف کیفرهای بدنی پساوندیدادی) نقش به‌سزایی در تلطیف حقوق کیفری ایران زرتشتی داشته و مدارا و رواداری را به مؤلفه اصلی گفتمان عدالت کیفری ایرانیان راه ابریشم تبدیل کرده است. در کنار افزایش فزاینده دادوستد مالی، منابع و اطلاعات در میان کشورها و مناطق راه ابریشم جدید، منازعات و دعاوی بین مرزها و فرهنگ‌های این مناطق نیز روند رو به رشدی داشته است. چگونگی حل این منازعه‌ها، به یک مسئله اساسی در جهت رسیدن به هدف‌های راهبردی طرح راه ابریشم جدید تبدیل شده است. سازوکارهای حل اختلاف دو و چندجانبه، هم‌اکنون به‌عنوان تنها شیوه حل اختلاف‌ها در میان کشورهای راه ابریشم جدید استفاده می‌شود، اما هدف راهبردی این طرح ایجاب می‌کند از سازوکارهای دادگستری ترمیمی برای جنس اختلاف‌های گریزناپذیری که در راه ابریشم جدید انتظار می‌رود، استفاده شود. به‌نظر می‌رسد یک اتحاد فکری در مورد عدالت ترمیمی به‌تدریج شکل بگیرد. علاوه بر این، انتظار می‌رود که به‌تدریج یک سازوکار ترمیمی مهم برای حل اختلاف‌های راه ابریشم جدید ایجاد شود که به ترتیب از سازمان‌های مردم‌نهاد به دولت‌ها و سپس در میان سازمان‌های بین‌المللی آغاز به کار کند. افراد با پیروی از اصل بردباری، گفت‌وگو و موقعیت برد - برد می‌توانند برای ساختن یک نظام ترمیمی حل اختلاف‌ها در راه ابریشم جدید با یکدیگر همکاری کنند و بر اصل «ساخت و اشتراک‌گذاری» پای‌بند باشند تا سازوکار انتخاب ارادی شیوه حل اختلاف‌ها، سازوکار چندنهادی و سازوکار مبتنی بر همکاری را ایجاد کنند.

۵- نقش راه ابریشم در فعال کردن همگرایی حقوقی در راستای انتقال سیاست جنایی در حل اختلاف‌ها

همگرایی حقوقی، دستاورد آشنایی با دیگر آدمیان و فرهنگ‌ها است و از گذر تعامل، سفر، مدارا و احترام به دیگری ایجاد می‌شود و موجب آشنایی کنشگران هر نظام حقوقی با دیگر شیوه‌های حقوقی حل و فصل اختلاف‌های و شناخت ضعف‌های نظام حقوقی و بومی‌سازی دستاوردهای حقوقی دیگر با ساخت و بافت نظام حقوقی داخلی است. ارتباط پیوسته در چندین قرن سبب شده است در کنار انتقال کالاها، عقاید و فرهنگ و مذاهب نیز منتقل شوند و در روابطی که بین این فرهنگ‌ها و مذاهب رخ داد، روح مدارا حکم‌فرما شود و قدرت نرم ملت‌ها و کشورهای راه ابریشم، افزایش یابد. «همین فرهنگ رواداری و تساهل و تسامح که بر

جهان زیست ایرانی گسترده شده است، بستر زیست متفاهم میان ادیان گوناگون در ایران فرهنگی را برای دین‌هایی مانند مسیحی، یهودی، بودایی، مانوی، زرتشتی، مانوی و اسلام میسر ساخت. در این زمینه، رونق گرفتن راه ابریشم موجب چیرگی نسبی و تدریجی تساهل و سازش و میانجیگری بر خشک‌مغزی و جمود رأی و سماجت بر رویه‌های حقوقی خشن نابینا فرهنگی شد. احیای روابط انسانی دیرین در اشکال جدید، از جمله با احیای راه ابریشم، نویدبخش بستن قراردادهای حقوقی فرامرزی و پذیرش صلاحیت محاکم و قوانین خارجی و برون‌رفت از چنبره مشکلات نظم حقوقی محدود داخلی است. امکان‌سنجی توسعه تعامل بازرگانی به تعامل حقوقی در طرح جهانی احیای راه ابریشم با نام «یک کمربند و یک راه» به ابتکار چین و همکاری نزدیک به نیمی از کشورها، امیدبخش تسری جهانی شدن به معنای مثبت غیرغربی و غیرجهانی‌سازی، از اقتصاد به حقوق است.

طرح یک کمربند و یک راه با سرمایه‌گذاری بیش از یک هزار میلیارد دلار توسط چین از سال ۲۰۱۳ آغاز شد که بیش از ۱۲۳ کشور دنیا و ۲۹ سازمان بین‌المللی قرارداد همکاری با چین امضا کرده‌اند. این طرح تقریباً ۴،۴ میلیارد نفر (۶۵ درصد) از جمعیت جهان و ۲۱ تریلیون از تولید ناخالص جهانی را در بر می‌گیرد. (Amirahmadiyan & Salehi Dolatabad, 2017: 9). طرح‌های ریلی چین با تایلند، اندونزی و صربستان و ساخت شهرک‌های صنعتی در خاورمیانه و آفریقا و ایجاد بندرهایی در کشورهای پاکستان و مصر از دیگر توافق‌نامه‌های مربوط با راه ابریشم چین است. چین توافق‌نامه‌های مبادله ارزی با ۲۰ کشور حوزه راه ابریشم و توافق‌نامه‌هایی نیز با هفت کشور برای تجارت با یوان پول ملی این کشور امضا کرده است. روابط فنی، آموزشی، گردشگری و فرهنگی چین با این کشورها نیز در حال افزایش است. ایران هم به جهت تجارت زمینی و هم دریایی برای توسعه طرح راه ابریشم جدید چین ارزش راهبردی دارد و فشار اقتصادی آمریکا بر ایران، این کشور را بیشتر به چین مربوط کرده است، به گونه‌ای که در سال ۲۰۱۹ یک‌سوم کل تجارت انرژی ایران با چین بوده است. چین در نظر دارد از مسیر خط لوله، نفت و گاز خلیج فارس را از مسیر پاکستان به مناطق شمالی خود ببرد.^۱ همچنین رقابت راهبردی چین و هند بر سر دسترسی به مسیر تجاری و انرژی منطقه آسیای مرکزی و غربی، جایگاه ایران را هم به جهت مسیر حمل‌ونقل کالا و هم تأمین انرژی در مرکز بازی بزرگ ژئوپلیتیک قرن بیست‌ویکم قرار داده است.^۲ چین در قالب کمربند راه ابریشم با سرمایه‌گذاری و امضای قراردادهای بلندمدت انرژی در منطقه غرب آسیا، ضمن تقویت

۱. مقاله مجله Foreign Policy (۲۰۱۹/۹/۵) نوشته الکس وطن‌خواه:

<https://foreignpolicy.com/2019/09/05/chinas-great-game-in-iran/>

۲. مقاله مجله The New York Times (۲۰۱۹/۵/۲۶) نوشته رابرت د کاپلان:

<https://www.nytimes.com/2019/06/26/opinion/trump-iran-china.html>

حضور و نفوذ فزاینده در منطقه، امنیت انرژی و توسعه اقتصادی خود را تضمین کرده است (Torabi & Kaveh, 2022: 1). اما با توجه به درگیری‌های درونی و نبود هویت جمعی، سازمان همچنان تا رسیدن به مرحله همگرایی فاصله زیادی دارد. تکیه بر آیین‌های باستانی صلح‌جویی حقوقی از دیرینه‌های راه ابریشم، نویدبخش همگرایی در اختلاف‌های حقوقی گسترده و پیچیده فرارو خواهد بود. انتقال دستاوردهای حقوقی و به‌ویژه شیوه‌های غیرکیفری حل و فصل اختلاف‌های ناشی از حمل‌ونقل و جرائم بازرگانی، با احیای طرح جهانی یک کمربند و یک راه، مورد انتظار و البته نیازمند کاربست راهبرد حقوقی و برنامه‌ریزی برای درک مبانی و شیوه‌های همکاری حقوقی کیفری با کشورهای مسیر حمل‌ونقل است. در این زمینه، نگرانی‌ها و مشکلاتی در زمینه اصول حقوق کیفری در حقوق داخلی کشورهای مسیر حمل‌ونقل به نظر می‌رسند.

۱-۵- چالش نوع رژیم حقوقی مسئولیت کیفری

یکی از این نگرانی‌ها در به‌کارگرفتن، انتقال یا به‌کارنگرفتن یا انتقال سیاست جنایی کشورهای مسیر حمل‌ونقل طرح احیای راه ابریشم، در برابر جرائم با توجه به اصل مسئولیت کیفری است. در جوامع باستانی، جمعی‌بودن مسئولیت کیفری که از ویژگی‌های دوره انتقام خصوصی بود، بر روابط کیفری اشخاص حاکم بود. اما در بسیاری از قانون‌نامه‌های باستانی آن عصر، اصل شخصی‌بودن مسئولیت کیفری به‌صورت مستقیم یا غیرمستقیم به‌رسمیت شناخته شده بود، هرچند که گاه فرمان‌های سلطنتی بر این قانون‌نامه‌ها سایه‌افکن بود و فرصت اجرای قانون را نمی‌داد. در ادیان الهی خاور نزدیک نیز این اصل، پیش‌بینی و بر آن تأکید شده است. اما در مواردی به‌ویژه در آیین زرتشت و یهود، این اصل نادیده گرفته می‌شد و استثناءهای فراوانی موجب تضییع حقوق کسانی می‌شد که هیچ نقشی در ارتکاب جرم و چرخه بزهکاری نداشتند. در اسلام نیز این اصل، چهارده قرن قبل به‌عنوان یکی از قواعد اولیه شریعت، در کتاب و سنت پیش‌بینی شده است و پیامبر اکرم (ص) و ائمه معصومین (ع) بر آن تأکید کرده‌اند (Ashrafi & Irvanian, 2018: 139). اثربخشی باورها و انگاره‌های درونی‌شده فرهنگی ملت‌های راه ابریشم جدید، بازیگر فرهنگی مهمی در تقویت همگرایی سیاسی میان دولت‌های حاکم بر کشورهای محل عبور جاده ابریشم است و آن بنیان‌های شرقی رواداری و صلح‌مداری حقوقی، از دل تاریخ تاکنون، ظرفیت تنظیم یک رژیم حقوقی صلح‌مدار و ترمیمی برای حل و فصل اختلاف‌های ایجادشده در مسیر حمل‌ونقل کالا و خدمات در جاده جدید را دارد. به هر حال، تاریخ روابط راه ابریشم، فقط دربردارنده مدارا و روابط مثبت نبوده و اختلاف‌های حقوقی شدیدی که ریشه در اصول و مبانی داشته است نیز وجود داشته و این موضوع موجب نگرانی برای امکان‌نداشتن انتقال «اصول حقوق کیفری» در بین نظام‌های

حقوقی کشورهای مسیر حمل‌ونقل می‌شود. برای نمونه، راه ابریشم سبب درگیری امپراتوری‌های مختلف با یکدیگر بوده است؛ روزگاری انحصارطلبی ایرانیان که مهم‌ترین بخش این راه در اختیار آنان بود؛ سبب شد تا رومیان به منظور جایگزین کردن راهی دیگر برای رهایی از نفوذ ایران بر این جاده تلاش کنند. در این دوره، حتی روابط دولت اسلامی با مناطق آسیای جنوب شرقی نیز کامل شد و مسلمانان در نقش بازرگان و جهانگرد، واسطه شرق و غرب شدند، زیرا محصولات و کالاهای مهم شرق باید از راه مصر و شام به دریای مدیترانه و اروپا می‌رسید (Mahmoud Gibran and Gharib, 2017: 191). شدت نزدیک کردن حقوقی کشورهای مسیر حمل‌ونقل کالا در اجرای طرح احیای راه ابریشم، موجب نگرانی برای امکان‌نداشتن پذیرش «اصول» حقوق کیفری متفاوت در نظم حقوقی داخلی هر یک از این کشورهاست. ممکن است بازرگانان، شرکت‌های حمل‌ونقلی، تولیدکنندگان کالاهای مورد حمل‌ونقل و اشخاص حقوقی تولیدکننده، دلال، مصرف‌کننده، ترخیص‌کننده گمرکی و دیگر کنشگران از پذیرش مسئولیت کیفری شخصی با فرض ارتکاب جرم سر باز زنند و مشکلات رابطه سببیت میان جرم ارتكابی و مسئولیت کیفری ناشی از آن را مطرح کنند.

۵-۲- چالش ناهم‌سویی مدل سیاست جنایی

دومین مشکل قابل تصور در به‌کارگیری، انتقال‌دادن یا انتقال‌ندادن سیاست‌های کیفری کشورهای در مسیر حمل‌ونقل طرح احیای راه ابریشم، چالش ناهم‌سویی مدل سیاست جنایی کشورهای مسیر طرح یک کمر بند و یک راه است. کلان‌طرح یک کمر بند و یک راه، توسعه نفوذ همه‌جانبه مغرب‌زمین به خاورهای نزدیک و دور را بیش از پیش میسر می‌کند، اما در حوزه سیاست‌گذاری حقوقی، این دیگر هنجارهای عدالت جنایی غربی نخواهد بود که نظام هنجاری غالب بر پیشگیری و مجازات جرائم ارتكابی احتمالی علیه امنیت طرح یک کمر بند و یک راه قرار گیرد، بلکه سیاست‌گذاری حقوقی پیشگیرانه و کیفری با فلسفه عدالت جنایی در گفتمان شرقی، ترسیم‌کننده مدل سیاست جنایی حاکم بر حل‌وفصل چالش‌های بزهکاری علیه امنیت این راه (جرائمی مانند خرابکاری، بمب‌گذاری، تخریب تأسیسات راه و بندرها و جاده‌ها، ایجاد عمدی تصادف برای بستن راه با انگیزه آسیب‌زدن به منافع اقتصادی کشورهای مبدأ و میانی و مقصد در مسیر حمل‌ونقل کالا و حتی شاید جرائم تروریستی علیه امنیت راه‌های آبی و خاکی این طرح بزرگ جهانی) خواهد بود.

۵-۳- به‌رسمیت‌شناسی نشناختن قوانین و آرای قضایی کشورهای راه ابریشم

سومین مشکل قابل تصور در کاربری، انتقال‌دادن یا انتقال‌ندادن سیاست جنایی کشورهای در مسیر حمل‌ونقل، طرح احیای راه ابریشم، چالش به‌رسمیت‌نشناختن قوانین و آرای قضایی کشور دیگر توسط نظام حقوقی نزدیک به تمام کشورهای قرارگرفته در مسیر راه ابریشم جدید

است. برای نمونه، در فرض ارتکاب جرم از ناحیه یکی از تبعه‌های خارجی، کشور محل وقوع بزه، بر اساس اصل صلاحیت سرزمینی قوانین کیفری، حق دادرسی کیفری را دارد. امروزه انتقال دادرسی کیفری به‌عنوان یکی از نهادهای نوین حقوق کیفری بین‌المللی، با توجه به مزایای پرشماری که در راستای پیشبرد هدف‌های عدالت جزایی دارد، سبب توجه رژیم‌های حقوقی متعددی در جهان شده است. برای نمونه، در مقررات اتحادیه اروپا، شرایط محتوایی و ساختاری و شکلی انتقال دادرسی کیفری و موانع استناد به آن، مصوب شده است. اما چین بدون نظام حقوقی پذیرفته‌شده جهانی و حتی منطقه‌ای، حرفی برای گفتن در عرصه نوآوری‌های حقوقی ندارد.

افزون بر آن، نپیوستن جمهوری اسلامی ایران به پیمان سازمان «گروه ویژه اقدام مالی» و نبستن توافق‌نامه همکاری قضایی در کشف، دستگیری و بازگرداندن مجرمان با بسیاری از کشورهای مسیر راه ابریشم جدید و همچنین دچاربودن قوانین و مقررات ایران در مبارزه با قاچاق کالا و ارز و انسان، سلامت اداری، پولشویی، تأمین مالی تروریسم به انبوهی از مشکلات حقوقی، تحریم اقتصادی ایران، تروریسم منطقه‌ای، ضعف انواع زیرساخت‌های داخلی، نداشتن مهارت کافی قاضیان ایران در دادرسی دعاوی تجاری و کیفری بین‌المللی و انبوهی از دیگر مشکلات حقوقی و از همه مهم‌تر، ناسازگاری نظام حقوقی ایران با فرایندهای انتقال سیاست‌های حقوقی و کیفری بنا به عوامل مختلفی مانند فقهی، گفتمانی و علمی بخش کوچکی از موانع انتقال سیاست کیفری به ایران برای تأمین دست‌کم هم‌نوایی لازم برای رفع دغدغه‌های حقوقی مربوط با همکاری اقتصادی کشورمان با کشورهای راه ابریشم جدید است. در انجام امور ساده‌ای همچون همکاری انتظامی و قضایی منطقه‌ای و بین‌المللی، ایران مشکلاتی دارد که رفع یا کاهش چشمگیر آن‌ها شرط نخستین مانع‌زدایی حقوقی از بازرگانی ایران در راه ابریشم جدید است. مهم‌ترین این موانع عبارت‌اند از: قاعده بازگرداندن شهروندان، وجود مجازات‌های بدنی همچون اعدام، شلاق در کشور متقاضی بازگرداندن که مانع از بازگرداندن متهم یا مجرم به دولت متقاضی می‌شوند. علاوه بر این، دیگر موانع از جمله تغییر در مقررات جزایی، تشریفات زاید بازگرداندن، برقرارنکردن رابطه بازرگاندان با دیگر کشورها نیز سبب شده است که پدیده بازگرداندن در کشور ایران مهجور بماند.

در سطح کلی‌تر، ساختار سیاسی پدرسالار، تجارت سنتی، ناسازگاری با نظم جهانی اقتصادی و حقوقی و عوامل پرشمار دیگر، همه تابع غیبت تاریخی عنصر «عقلانیت جدید» هستند. «سنت» در تاریخ این سرزمین همواره نظم اجتماعی خاصی را تولید کرده که خود مانع استقرار بنیان‌های معرفتی است. در بیشتر جوامع کمتر توسعه یافته یا درحال توسعه مانند ایران، حاکمیت گونه‌های نظام‌های بسته سنتی، مانع رسوخ کامل اندیشه‌های حقوق بشری به بدنه سیاست‌گذاری‌ها شده است. در این جوامع، در کنار بدنه ضعیف و ناکارآمد اقتصادی،

زمینه‌های رشد اجتماعی و فرهنگی نیز از اقشار زیادی گرفته شده و با کاربست سیاست‌های بدون اعتبار علمی و شواهد تجربی، گسست قابل ملاحظه‌ای میان برنامه‌ها با واقعیت‌های اجتماعی ایجاد شده است.

نتیجه

زیست اجتماعی، واقعیت‌گریزناپذیر حیات انسانی است. گریزناپذیری حیات جمعی، بازتاب این حقیقت است که انسان از رهگذر جامعه‌پذیری نه تنها بر هراس از تنهایی مسلط شده است، بلکه ویژگی‌های انسانی خویش مانند ذهن و زبان را که خارج از چارچوب جامعه کارکردی ندارند، گسترش داده است. رواداری و مداراگری، شرط هم‌زیستی است. رخداد منازعه‌های حقوقی در روابط انسانی در سفر نیز گریزناپذیر است. رواداری و فرهنگ صلح‌جویی در سختی‌های سفر، الفبای فرهنگ حقوقی سفر است. ملت‌های راه ابریشم، به گریزناپذیری حیات جمعی و رواداری به‌عنوان مهم‌ترین عنصر فرهنگی سفر، فهم حقوقی درستی داشته‌اند. بر پایه برخی پژوهش‌های در مورد میان‌کنش آیین‌های بخشش و میانجیگری در تاریخ ایران و چین در دوره باستانی رواج راه ابریشم، ریشه‌داری نهادهای مدرن بخشش و تخفیف کیفرها و جایگزین‌های مجازات در حقوق موضوعه معاصر ایران و چین، در آن سنت‌های مشترک راه ابریشمی ایرانی و چینی تبیین شد؛ این‌گونه که تعامل اقوام بسیار متنوع و ناآشنا با هم، به‌خودی‌خود تنش‌زا و بسترساز نزاع بر دادوستد و حالت‌های رفتاری و الگوهای میان‌کنش انسانی بوده و بی‌شک تنها صلح‌جویی و احترام متقابل و فهم فراتر از مثر اجرای سازوکارهای قضایی آن زمانه (الگوی صلح‌جویی حقوقی) در بروز اختلاف حقوقی در جریان رفت‌وآمد کاروان‌ها و روابط انسانی در راه ابریشم راهگشای تداوم مسیر کاروانیان بوده است و الگوی حقوق کیفری سرکوب‌کننده و سزاده که متوجه حل‌وفصل قهری و جبری اختلاف‌ها بوده، ناتوان از تضمین حقوقی روابط همگرا و واگرا در سفرهای آدمیان در راه ابریشم بوده است. صلح‌جویی حقوقی بر محور این فرضیه که «عدالت طبیعی، بنیانی بادوام برای تأسیس صلح جاودانه» است بدون اصرار بر قانون‌گذاری به معنای امروزی و دادرسی قضایی دیوان‌سالار، فرهنگ صلح‌جویی و میانجیگری کیفری و سازش در جرائم معمول ارتكابی در مسیر کاروان‌های راه ابریشم (مانند سرقت کالا و دام، منازعه و ضرب و جرح، توهین و تهدید) را در میان آیین‌های عرفی حقوقی تمدن‌های کهن رواج داده است. سازوکارهای دادگستری ترمیمی، شیوه عمومی در حل اختلاف‌های حقوقی کاروان‌ها بوده است.

جهانی‌شدن، بسیاری از الزام‌های امنیتی، کنترل اجتماعی، روابط فرهنگی، سیاسی، بومی و بین‌المللی را تغییر داده است. با وجود این، جامعه جهانی همچنان با چالش‌هایی جدی در زمینه دستیابی به صلح و امنیت بین‌المللی روبه‌رو است. موارد پرشمار نقض حقوق بشر

موجب شده است که دولت‌های جهان به فکر یافتن راه‌حلی برای جلوگیری از رخداد چنین پیشامدهایی باشند. موضوع‌هایی وجود دارند که منحصر به جامعه خاصی نیستند، بلکه از مسائل مشترک انسان‌ها در هزاره سوم به‌شمار می‌روند و نمی‌توان از بعد جهانی آن‌ها غافل شد. از مهم‌ترین این مسائل، صلح و حقوق بشر هستند. تبارشناسی آیین‌های صلح و گفت‌وگوی فرهنگی، آیین‌های صلح‌جویی در تمدن‌های کهن و روابط دیرپا و میان‌تمدنی ژرفی مانند روابط ملت‌های راه ابریشم را نشان می‌شود.

ملت‌ها و دولت‌های راه کهن ابریشم، در حل و فصل اختلاف‌های راه ابریشم جدید، بهره‌مند از تجربه تاریخی کاربست آیین‌های عدالت ترمیمی به شکل‌های مختلف و تحول یافته و هم‌زمان بومی شده با نظام‌های حقوق کیفری هر یک از دولت‌های راه ابریشم جدید هستند. بدین ترتیب، به تدریج یک سازوکار ترمیمی کلان مانند یک تفاهم‌نامه چندجانبه یاری‌رساندن حقوقی برای حل اختلاف‌های حقوقی ناشی از حمل و نقل جاده‌ای، مسیر حمل و نقلی، جرائم و قراردادهای امنیت راه ابریشم جدید ایجاد خواهد شد که به ترتیب از سازمان‌های مردم‌نهاد به دولت‌ها و سپس در سازمان‌های بین‌المللی آغاز به کار می‌کند و الگوی انتقال سیاست‌های کیفری و حقوقی میان این دولت‌ها قرار خواهد گرفت. ناهمگونی رژیم حقوقی مسئولیت کیفری، به رسمیت نشناختن قوانین و آرای قضایی محاکم خارجی از مهم‌ترین موضوع‌هایی است که ناهم‌سویی کنونی سیاست جنایی کشورهای راه ابریشم جدید را به سوی کاربست یک سیاست جنایی هم‌پسته و نزدیک به یکدیگر را پیش می‌برد.

هدف نهایی چین از طرح و عملیاتی کردن ابتکار راه ابریشم جدید، فراهم کردن زمینه‌های اقتصادی، سیاسی، امنیتی و به‌ویژه حقوقی لازم برای تبدیل شدن به هژمون منطقه‌ای و جهانی است، اما این طرح با موانع و دشواری‌های جدی داخلی، منطقه‌ای و جهانی روبه‌رو است و سرانجام هدف‌های مطلوب چین را به شکل حداکثری محقق نخواهد کرد؛ به‌ویژه اینکه دست‌یافتن کشورهای راه ابریشم به نظام حقوقی واحد برای حل و فصل اختلاف‌های ناشی از قراردادهای انتقال کالا و جرائم ارتكابی در مسیر حمل و نقل و علیه این مسیر، در آینده کوتاه‌مدت تحقق‌پذیر به نظر نمی‌رسد.

References

- Ahmadpour, Ayoub (2008), "Iran's Judicial System in the Ancient Era", *Iranian Studies Quarterly*, No. 15. pp. 17-40. Available at: <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/30169/22> (Accessed on: 23/5/2023), [in Persian].
- Ansarinasab, Moslem and Najmeh Bidmal (2023), Analysis of Iran's Commercial Multilateralism for Optimal Use of the Geopolitical Position of the Shanghai Cooperation Organization (SCO), *Central Eurasia Studies*, Vol. 15, No. 2, pp. 103-127, (doi: 10.22059/jcep.2022.338994.450061), [in Persian].

- Alibabaei Dormani, Ali (2011), "A study of Sassanid Iran's policy regarding the Silk Road", **Quarterly Journal of Research in History**, Vol. 3, No. 3, pp. 157-167, Available at: https://journals.ut.ac.ir/article_70682.html (Accessed on: 29/5/2023), [in Persian].
- Amirahmadiyan, Bahram and Rohollah Salehi Dolatabad (2017), "China's New Silk Road Initiative (Aims, obstacles and challenges)". **Research Letter of International Relations**, Vol. 9, No. 36, pp. 1-42, Available at: https://prb.ctb.iau.ir/article_529089.html, [in Persian].
- Amin, Seyed Hasan (2016), History of Iranian Law, Tehran, Encyclopedia of Iranology, [in Persian].
- Ashrafi, Arsalan, and Reza Moini Rudbali (2022), "A Study on Litigation Methods in the History of Iranian Law", **Speech of History**, Vol. 16, No. 38, pp. 111-136, doi: (10.22034/SKH.2022.11929.1247). [in Persian].
- Ashrafi, Arsalan, and Mohamad Iravanian (2018), "The Principle of Personal Criminal Responsibility in the Laws of Ancient Mesopotamia and the Divine Religions of the Near East". **Judgment**, Vol. 18, No. 94, pp. 139-171. Available at: http://www.ghazavat.org/article_210550.html, (Accessed on: 23/5/2023), [in Persian].
- Badamchi, Hossein (2012), **Hammurabi's Law**, Compiled and Translated from the Akkadian Text", Tehran: Negah Moaser Publishing. [in Persian].
- Cullen, Bryon (2023), Lost Laws of the Silk Road, Oxford: Oxford University Press.
- Braithwaite, John and Yan Zhang (2017), Persia to China: The Silk Road of Restorative Justice I. *Asian Criminology* 12, 23–38, (doi:10.1007/s11417-017-9244-y).
- De La Vaissière, Étienne (2005), **Sogdian Traders: A History**, translated by: James Ward, Brill.
- Di, Zhiava (2017), "Restorative Justice to Improve the Structure of the "New Silk Road": About the Restorative Mechanisms of Dispute Resolution in the New Silk Road, Proceedings of the **Second Biennial International Restorative Justice Conference** (Restorative Justice; A Bridge between the Civilizations of the Road) Silk), Tehran: Mizan Publishing, [in Persian].
- Dunn, Ros and Laura Mitchell (2014), **Panorama: A World History**, London: McGraw-Hill Publishings.
- Eslami shabjare, Rohollah and Mohamad Sahraei (2019), "Sassanid's Pattern of Foreign Policy", **The Iranian Research Letter of International Politics**, Vol. 6, No. 2, pp. 1-20, (doi: 10.22067/jipr.v6i2.58754), [in Persian].
- Farajiha, Mohamad and John Braithwaite (2017), **Forgivability and the Deep Structure of Iranian Law**, Forthcoming RegNet Working Paper, Australian National University.
- Fazeli, Mohamadtaqi (2011), "Silk Road and the Function of Iran as Communicative Highway between East and West", **Journal of History**, Vol. 7, No. 25, pp. 1-16,

- Available at: https://history.bojnourd.iau.ir/article_517644 (Accessed on: 17/5/2023), [in Persian].
- Geong, Su Il (2016) **The Silk Road Encyclopedia**, Tehran, Allameh Tabatabaee University Press, [in Persian].
- Gholami, Hossein (2018), **Restorative Justice**, Tehran: SAMT, [in Persian].
- Girshman, Roman (1985), **Iran from the Beginning to Islam**, translated by Mohammad Moin, Tehran: Scientific and Cultural Publications [in Persian].
- Hansen, Valerie (2021), Silk Road Cities and their Co-Existing Legal Traditions, in: **Research Handbook on International Law and Cities**, (doi.org/10.4337/9781788973281).
- Jany, Janoos (2007), Criminal Justice in Sasanian Persia, Vol. 42, **Iranica Antiqua**, 347-386.
- Kavyani, Pooya (2017), Review Iran's Relations with China and Its Impact on the Medical-Pharmaceutical Achievements and Products in Ancient Era, **Journal of Medical History**, Vol. 7, No. 22, pp. 31-72, (doi:10.22037/mhj.v7i22.16018), [in Persian].
- Mahmoud Gibran, Noman and Qasem Gharib (2017), "Mongols' Efforts to Control the Silk Road (Reasons and Consequences)", **History-Research**, No. 72. pp. 191-214, <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1395251> (Accessed on: 2/5/2023), [in Persian].
- Mahmoudi Janaki, Firouz (2006), The Informal Justice System in Iranian Law, In: H. J. Albrecht & U. Sieber (Eds.), **Conflicts and Conflict Resolution in Middle Eastern Societies: Between Tradition and Modernity**, 411-456. Berlin: Duncker & Humblot.
- Meli, Hamidreza, Afshin Mottaghi, Hosein Rabiei, Morad Kaviani Rad (2023), Geoeconomic Explanation of Silk Road and its Effect on Iran's Regional Power. **Human Geography Research**, (online), (doi: 10.22059/jhgr.2023.357677.1008591), [in Persian].
- Pashazanus, Hamidreza. (2016), "Iran-China Cultural Contacts: Achaemenians and Sogdians Role in the Formation and Development of the Silk Road", **Foreign Relations History**, Vol. 17, No. 69, pp. 5-34, (doi: 20.1001.1.17352010.1395.17.6869.1.3), [in Persian].
- Ravandi, Morteza (1989), **the Course of Law and Justice in Iran**, Tehran: Cheshme Publishing, [in Persian].
- Rezaqoli, Mahmoud (2012), **Political History of Ancient Iran**, Tehran: Pars Publishing House, [in Persian].
- Soleimani, Hosein (2020), Developments of Corporal Punishment in Zoroastrian Legal Texts, in: **Encyclopedia of Criminology**, Vol. IV, Experimental Criminology, Tehran: Mizan Publishing, [in Persian].

Torabi, Ghasem and Ali Kaveh (2022). "Silk Road Initiative and China Energy Security in West Asia". **Central Eurasia Studies**, Vol. 15, No. 1, pp. 1-25, (doi:10.22059/jcep.2022.325939.450012), [in Persian].
<https://foreignpolicy.com/2019/09/05/chinas-great-game-in-iran/> This Isn't About Iran. It's About China, 26/6/2019, <https://www.nytimes.com/2019/06/26/opinion/trump-iran-china.html>, (Accessed on: 17/5/2023)